

D 4643

AZ ÚJ EGYETEMEK ÉS A REF. JOGAKADÉMIÁK

DR. FINKEY FERENC
JOGAKADÉMIAI SZAKELŐADÓ

ELŐTERJESZTÉSE

A REF. EGYETEMES KONVENT TANÜGYI
BIZOTTSÁGÁNAK 1912. MÁRC. 26-iki ÜLÉSÉRE.

Nyomtatták Dani és Fischer a ref. főiskola betűivel Sárospatakon.
1912.

AZ UJ EGYETEMEK ÉS A REF. JOGAKADÉMIÁK

DR. FINKEY FERENC

JOGAKADÉMIAI SZAKELŐADÓ

ELŐTERJESZTÉSE

A REF. EGYETEMES KONVENT TANÜGYI
BIZOTTSÁGÁNAK 1912. MÁRC. 26-iki ÜLÉSÉRE.

Mélyen tisztelt Egyetemes Tanügyi Bizottság!

Az 1911. évi dec. 1-én gr. Zichy János vallás- és közokt. miniszter által a képviselőházhoz benyújtott „Törvényjavaslat a debreceni és pozsonyi m. kir. tudomány egyetem felállításáról“ új helyzet elé állította ref. jogakadémiáinkat. Egy új helyzet elé, mely bár több tekintetben örvedetes és felemelő momentumokat is tartalmaz, de más oldalról úgy a jogi oktatásügy országos reformja, mint a református jogakadémiák jövője tekintetében súlyos aggodalmakra ad okot, amelyekkel idejekorán foglalkoznunk kell, hogy az aggályokat — ha lehetséges — eloszlassuk s a képzelt vagy valóságos veszedelmeket, amik a Törvényjavaslat folyományai lehetnek, meggátolhassuk. Állásomból kifolyólag kötelességemnek ismerem azért, hogy a m. t. E. T. Bizottság figyelmét főleg ez utóbbi aggályos körülményekre felhívjam s az új helyzetből ref. jogakadémiáinkat fenyegető veszedelmek elhárítása vagy csökkentése iránt igénytelen javaslataimat előterjesszem.

Az a tény, illetőleg annak a biztos reménye, hogy hazánk kulturintézetei rövid idő múlva két új egyetemmel gazdagodnak, bizonyára örvedetes és felemelő minden magyar emberre s ránk, a tudomány munkásaira kétszeresen annak tekinthető. Mint református egyháztagok annak is csak örvendhetünk, hogy az új egyetemek egyike Debrecenben, az ősi református fészekben fog felállítani, ref. theologiai facultással lesz ellátva, illetőleg voltaképen a mai debreceni ref. főiskola emeltetik egyetemi rangra, ami egyrészt elismerése ez ősi ref. tanintézetünk eddigi nagy érdemeinek, másrészt mintegy záloga annak, hogy a debreceni új egyetem, ha nem is jogilag és kifejezetten, de bizonyos mérvig s legalább egyelőre ref. színezetű lesz.

Ez örvedetes jelenségek mellett azonban nem lehet elnyomni aggodalmainkat, amiket az új egyetemek felállításáról szóló javaslat egyfelől a jogi oktatásügy rég

sürgetett reformjának elodázása, illetőleg a budapesti egyetem jogi fakultásán uralkodó, általánosan elítélt visszasságok fenntartása, sőt esetleg az összes egyetemekre kiterjesztése és állandósítása, másfelől az által kelt bennünk, hogy egyik református jogakadémiának államosítása, tehát a ref. egyház testéről leszakítása mellett a többi ref. jogakadémiákat is alapjukban megrendíti s így voltaképen az összes ref. jogakadémiákat megsemmisüléssel fenyegeti.

Miként ítélendő meg a debreceni ref. kollégium megszüntetése, illetőleg az államnak átadása ref. egyházi és tanügy-politikai szempontból, ezzel a kérdéssel ezúttal nem foglalkozom, miután ez iránt külön felterjesztést voltam bátor intézni a m. t. Egyetemes Tanügyi Bizottsághoz. A nagymélt. Egyetemes Konvent bölcsesége lesz hivatva mérlegelni és eldönteni, megéri-e a debreceni állami egyetemen szervezendő ref. theologiai fakultás biztosítása azt a nagy áldozatot, amit a magyar ref. egyház, illetőleg a tiszántúli egyházkerület a debreceni ref. főiskola megszüntetésével a haza oltárára az egységes állami kultúra elővittele érdekében tenni készül. Jelen felterjesztésemben kizárólag a jogi oktatás reformját és a ref. jogakadémiákat a két új egyetem felállítása folytán fenyegető veszélyek és nehézségek feltárásával s ezek elhárításának módozataival kívánok foglalkozni, abból a feltevésből indulva ki, hogy az Egyetemes Konvent hozzájárul a tiszántúli ref. egyházkerületnek a debreceni ref. főiskola államosítása iránt tett felterjesztéséhez, amit ha egyénileg fájdalommal és sajnálattal is, de ismerve vezető világi férfiaiink álláspontját e kérdésben, szinte bizonyosra lehet vennem.

A jogi oktatásügy elposványosodása.

A folyó év végén 19-ik éve lesz annak, hogy gr. Csáky Albin volt közoktatási miniszter az *egységes elméleti jogi államvizsgáról* szóló törvényjavaslatot (1893. dec. 13.) a képviselőházhoz beterveztette. Ez a törvényjavaslat kifejezetten a már akkor égetően sürgősnek elismert reformkivánalmakat akarta megvalósítani, illetőleg a jogi oktatásügy kiáltó visszasságait s főleg a budapesti tudomány-egyetem jogi karán fennálló tulzsfaltságot és az abból származó demoralizált állapotokat kívánta orvosolni. Mi okozta a budapesti jogi fakultás eme közismert tultengését és a „Mammut-egyetem“ jelző megszületését? Az említett törvényjavaslat nyíltan és

bátran kimondja: *a doktoratusi kényszer*, vagyis az 1874. évi ügyvédi törvény ama rendelkezése, mely az ügyvédi vizsga előfeltételévé a jogtudományi doktorátus (3 szigorlat) letételét írta elő. Ennek a rendelkezésnek lett eredménye, hogy a 70-es években még eléggé népes vidéki jogakadémiák a 80-as években sorra elnéptelenedtek. 1871-ben a jogakadémiákon összesen 1866 volt a joghallgatók száma, 1881-ben már csak 789, 1885-ben 672. Ennek megfelelően a budapesti egyetem jogi karának hallgatói kezdtek óriási arányban szaporodni. 1871-ben 1336, 1881-ben 1785, 1893-ban 2326, 1901-ben 3854, (az eddigi maximum: 1903—4-ben 4006), 1911-ben 3779 volt a budapesti joghallgatók száma.

Kétségtelen ugyan, hogy az utolsó két évtized alatt a jogi pályára lépők száma az egész országban megkészsereződött (1892/3-ban a két egyetemen és 10 jogakadémián összesen 3246, 1910/11-ben 6804 joghallgató volt beiratkozva) s így a budapesti jogi facultás mai óriási népessége részben a jogi pálya folyton növekvő keresettségének s a minősítési törvénynek is tulajdonítható, mely teméntelen kisebb-nagyobb állami hivatalhoz a jogi képesítést írja elő s a jogi doktoratust mindenütt legmagasabb qualificatióknak tekinti, — úgy hogy még vasiúti vagy postaigazgatósági hivatalnokok is törekeshnek a jogi doktori címre, — azonban el nem tagadható, hogy a budapesti s 1900. óta a kolozsvári egyetem jogi facultására első sorban a kötelező doktoratus, illetőleg a doktoratusoknak minősítő erővel felruházása viszi a joghallgatók ezreit, amit legkézzelfoghatóbban igazol az a tény, hogy a vidéki jogakadémiákon tulnyomóan csak az I—II. évi tanfolyamoknak vannak hallgatói, III—IV. éves hallgató alig akad, államvizsgát elenyésző csekély számban tesznek az akadémiákon; akiben csak egy csöpp ambíció lakik, az utolsó 1—2 évre az egyetemre iratkozik be és leteszi a szigorlatokat.

S mi lett a következtése a budapesti jogi facultás e túlzásúfoltságának? Az, amit a gr. Csáky javaslata, majd a Wlassics 1902. évi tervezete őszintén ki is mond, hogy az egyetemi jogi facultás egyszerűen „vizsgáztató egyetem“ lett. Az előadótermek nem lévén képesek befogadni a beiratkozott hallgatókat, egyszerűen divatba jött a leckelátogatás fel sem vévése. A legkitűnőbb egyetemi tanárok termett az utolsó évtizedekben konganak az ürességtől. Be van iratkozva 400—600 hallgató egy-egy tanárhoz s jó, ha 10—15 eljár az előadásokra (kivéve talán az alapvizsgai tárgyak előadóit, akiket a jó vizsgára törekvők még csak meghallgatnak). Ellenben szigor-

lat, az van reggeltől estig, az egyetemi tanár főteendője a szigorlatoztatás. Így lett állandó gyakorlattá, hogy a budapesti joghallgató egyszerűen „beiratkozik“, de ezután az egész félévén felé sem néz az egyetemnek, a szigorlatok előtt pár héttel nekidől a vizsgái tárgyakkal, vagy legújabban élelmes vállalkozók által nyitott „előkészítő“ intézetben (u. n. jogi szanatóriumban!) búsás díjért megkapja és begyakorolja az egyes tanárok „kérdéseit“, az azokra adandó biztos „feleleteket“ s így egy pár bukás árán átvergődik a három vagy négy szigorlaton, megkapja a jog-„doktori“ címet, amivel megnyílnak előtte a legmagasabb jogi pályák kapui.

S ha még csak a budapesti „Mammut-egyetemen“ lenne így a dolog. De ez a szép „rendszer“ az utánzás törvényénél fogva rohamosan meghódította a másik egyetemet és a jogakadémiákat is. A kolozsvári jogi facultás, melynek 1890/91-ben még mindössze 240 hallgatója volt s melynek 20 év múlva, ma 1624 hallgatója van, bizonyára annak is köszönheti a nagy gyarapodást, hogy a viszonyok kényszerítő ereje folytán kénytelen volt alkalmazkodni a budapesti rendszerhez. A jogakadémiák is, amelyek az előadások kötelező látogatását, a félévi colloquáltatást legtovább fenn tudták tartani, lassanként kénytelenek lettek átvenni az „egyetemi rendszert“, ha csak a teljes elnéptelenedésnek nem akarták kitenni magokat. Hiába, a könnyű boldogulás, a könnyelműség gyorsabban terjed, több követőre talál, mint a komoly és alapos munka. A joghallgató ifjúság, mely megismerte, hogy Budapesten mily könnyen el lehet végezni a négy éves jogi tanfolyamot, hogy a beiratkozás mellett rendszeres „mellékkeresetet“ is lehet folytatni, ügyvédi irodákban, állami hivatalokban, sőt minisztériumokban is rendes alkalmazást nyerhetnek, természetesen hamarosan elterjesztette ezt a felfogást s így lett köztudattá, hogy a jogi pálya a legkönnyebb és legolcsóbb, sőt már a tanfolyam alatt jövedelmező pálya.

A jogi oktatásügy ily elposványosodását legszomorúbban jellemzi, hogy ref. jogakadémiáink is, melyeknek tanulmányi rendszere a kötelező leckelátogatást és colloquiumokat kifejezetten előírta, az utóbbi kénytelenek voltak fokként szelidíteni, nehogy a „fojtogató“ verseny miatt teljesen összeörlődjenek és hallgatók nélkül maradjanak. Ennek dacára, miután az óralátogatást még mindig szigorúan fentartják s legalább a jótéteményesektől megkövetelik a colloquiumokat is, ref. jogakadémiáink hallgatósága állandóan csökken. A 90-es években és a 900-as évek elején a jogi pálya iránti országos

fellendülés és főleg a gr. Csáky—Wlassics—Berzeviczy-féle javaslatok hatása alatt, melyek a jogakadémiákat céltudatosan erősíteni akarták; a mi akadémiáink hallgatósága is újból felszaporodott. 1901/2-ben 623, 1902/3-ban 605, 1903/4-ben 623 volt a ref. jogakadémiáink hallgatóinak száma. 1906/7-től kezdve azonban, amióta az új egyetemek létesítése tervbe vétetett, a létszám újból erősen megcsappant s az utóbbi 5—6 éven állandóan 400 körül ingadozik (1906/7: 491, 1907/8: 464, 1908/9: 411, 1909/10: 412, 1910/11: 403). Különösen ijesztő apadás állt be az utolsó években Debrecenben és Sárospatakon. Debrecennek 1903/4-ben 259 hallgatója volt, 1909/10-ben már csak 118. — Sárospataknak 1899/1900-ban és 1900/1-ben 90 hallgatója van, a legutóbbi 4 évben mindössze 54—55. És ez egészen természetes. Debrecen és Sárospatak vették a legutóbbi időkig a legszigorúbban a colloquiumi kötelezettséget, aminek nyílt eredménye lett, hogy hallgatóik az első év után csapatostúl hagyják ott e két intézetünket s a további évekre „beiratkoznak“ az egyetemekre vagy azokra a jogakadémiákra, melyek az árral úszás kényelmes elvére helyezkedve, a colloquiumi kényszert feladták s a leckelátogatást is egyetemi szellemben nézik.

A legmegdöbbentőbb pedig az egészben, hogy joghallgató ifjúságunk, mely hazánk összes főiskolai ifjúságának csaknem $\frac{2}{3}$ -át teszi (a jelen iskolai évben a két tudományegyetemen és 10 jogakadémián beiratkozott 11488 hallgató közül 6725 jogász, a többi fakultásokon mindössze 4763) s akiből fog kikerülni hazánk közigazgatási, bírói, ügyvédi kara, tanpályája alatt magába szívja, megszokja a felületességet, a könnyelműséget, a komoly és kitaró munkától irtózást, az olcsó boldogulást s ami fő, egészben véve oly alacsony és felületes jogi képzettséggel lép ki az életbe — tisztelet a 15—20%-ra tehető komoly és szorgalmas résznek! — ami alapos aggályokat és szomorú kilátást nyújthat társadalmunk jövője felől.

Erősebben alig lehetne jellemezni jogi oktatásunk e siralmas állapotát, mint *Balogh Jenő*, közoktatásügyi államtitkár az 1911-ben a kultuszminisztériumban tartott szaktanácskozmányon jellemezte: „*Nemzeti veszedelemnek és nemzeti szerencsétlenségnek* tartom, hogy a munkabíró és a munkára köteles ifjak, akik néhány év múlva az ország ügyeit fogják intézni, éveken át ilyképen hozzászoknak tanulmányaik elhanyagolásához, a *kötelességmulasztáshoz*, vagy legalább is a *felületes munkához*. Megszokják ilyképen azt, hogy

minél kevesebb fáradsággal szerezzenek valamely képesítő oklevelet és hozzászoknak a gondolathoz, hogy nem kötelességük hazájukért és nemzetükért erejük megfeszítésével munkálkodni, hanem pályájukon is majd elnézéssel és protekcióval fognak boldogulni“.

Ime, nem az én egyéni nézetem, vagy pesszimista rémlátásom, hogy a kötelező doktoratus, illetőleg a budapesti jogi facultás tultömötsége mily romboló és demoralizáló hatással volt egész jogi oktatásunkra, s hogy azt teljesen elposványosította. S csak igazolva látom épen ez erélyes jellemrajz által a m. t. E. T. Bizottság előtt többször kifejtett azt az álláspontomat, hogy előbb való a jogi oktatásügy gyökeres reformja, a mai nyomoruságos helyzetéből kiszabadítása, mint az új egyetemek létesítése. Az új egyetemeknek a jogi oktatásügy szempontjából csak úgy van jogosultságok, ha a mai botrányos állapotokat, a tanszabadsággal üzött visszaéléseket meg tudjuk általuk szüntetni. De ha a két új egyetem jogi facultására is egyszerűen a budapesti állapotokat akarjuk bevezetni, akkor a két új egyetem a jogi oktatás színvonalát egyáltalán nem fogja emelni, sőt még növelni fogja a mai siralmas állapotokat, mert az új egyetemek, ha a joghallgatókat magokhoz akarják vonni, nem tehetnek mást, mint-hogy még szabadabbra eresztik a gyeplőt. Kétségtelen, hogy a mai „rendszer“ fenntartása mellett az az egyetem lesz legnépesebb, amelyik legenyhébben fogja kezelni a beiratkozási, leckeellenőrzési szabályokat s a melyik lelegejebb szállítja a vizsgamértéket.

Az új egyetemek létesítése tehát amennyire örvendetes a hazai kultúra, az újabb vidéki kulturaközpontok létesítése szempontjából, a jogi oktatás általánosan óhajtott reformja szempontjából egyelőre semmi vigasztalót nem nyújt, sőt a budapesti jogi facultáson uralkodó demoralizált állapotok általánosításával és megrogzításával egyenesen aggályosnak tekinthető. Igaz, a két új egyetem talán csökkenteni fogja a budapesti jogi facultás mai abnormalis zsúfoltságát, hiszen épen ez az egyik főindoka annak, hogy egyszerre nem is egy, de két új egyetemet óhajt felállítani a közoktatási kormány, de ha az új egyetemek megnyitásával egyidejűleg nem történik meg a jogi oktatás gyökeres reformja s ha nem történnek kategórikus intézkedések (magas tandíj, numerus clausus?) a budapesti jogi facultás hallgatói létszámának korlátozására, ez esetben könnyen úgy alakulhat a helyzet, hogy a budapesti egyetem jogi facultása jövőre is „Mammut facultás“

marad s a két új egyetem hallgatósága a kolozsvári egyetem és a jogakadémiák mai hallgatóságát fogja felszívni. A helyzet tehát az lesz, hogy joghallgatóinknak kettő helyett négy egyetem közül lehet válogatniok, melyiken boldogulnak könnyebben, a jogakadémiák pedig kénytelenek lesznek még nagyobb könnyítésekkel hallgatókat fogdosni s a joghallgatók e dédelgetésének eredményét bizonyára csak a hazai kultúra sanyli meg.

Ha azért azt akarjuk, hogy az új egyetemek valóban a hazai kultúra elővitelére és dicsőségére szolgáljanak, ha a jövő jogásznemzedékek színvonalát, erkölcsi értékét nem alászállítani, de emelni akarjuk: elengedhetetlen, hogy még az új egyetemek megnyitása előtt, de legalább is azok megnyitásával egyidejűleg a jogi oktatás és vizsgarend gyökeres reformja is vitessék keresztül vagy legalább is a mai visszasságok és fogyatkozások feltétlenül orvosoltassanak s az új egyetemekkel új rendszer, friss, életerős, egészséges szellem költözzék be a jogi oktatásügy csarnokaiba.

Mindezeknek igazságát és szükségességét érezte és elismerte a közoktatásügyi kormány is, midőn a legégetőbb bajok orvoslási módjainak megbeszélésére a múlt 1911. évi januárban szaktanácskozmányt tartott s ennek alapján még ugyanezen év októberében egy rendeletet adott ki a jogi tanulmányi és vizsgarend részleges reformjáról, amelyet a jövő 1912—13 iskolai év elejétől a mi jogakadémiáinknak is életbe kell léptetniök, amelyről épenezért kötelességemnek ismerem tájékoztatni a m. t. T. Bizottságot s egyuttal rámutatni e rendelet, illetőleg az u. n. „részleges reformok“ jelentőségére és a létező bajok gyökeres orvoslása tekintetében ki nem elégitő voltára.

A jogi oktatás részleges reformja. A III. alapvizsga.

Hogy a jogi oktatásügy csakugyan „súlyos fogyatkozásokban szenved“ és gyökeres reformra szorul, ezt a tanügyi, a gyakorlati jogász körök és a közoktatásügyi kormány évtizedek óta egyértelemmel nyíltan és hivatalosan hirdetik. Csak a reformok alapelvei és módzatai iránt volt és van még mindig tátongó ellentét, egyfelől az egyetemi rendszer és a doktoratusok, — másfelől a jogakadémiák és az államvizsgák hívei között.

A mai jogi tanulmányi és vizsgarend az 1874

május 19-én kiadott közoktatásügyi miniszteri rendeleten alapszik. Ez a rendelet szervezte át a jogakadémiákat 4 évi tanfolyammal ellátott jog- és államtudományi karokká, vagyis külsőleg az egyetemi jogi fakultásokkal egyenlő színvonalra helyezte azokat, azonban a legmagasabb képesítő vizsgák, a doktoratusok felvételét már megtagadta tőlük, amivel lényegileg éles éket vert a jogakadémiai és az egyetemi jogi facultások közé, aminek eredménye lett, mint fentebb előadtam, a jogakadémiák fokozatos háttérbe szorítása.

Alig öt évvel az 1874-iki rendelet életbelépte után, 1879-ben a közoktatási kormány már jónak látta szaktanácskozmányt hívni egybe a csakhamar bekövetkezett visszasságok orvoslási módjainak megbeszélésére. Ez ankét eredménye lett az 1883-iki 28291. sz. vallás- és közokt. miniszteri rendelet, mely azonban lényegesebb reformot nem tartalmazott s a jogakadémiák és az egyetemi jogi facultások, a doktoratusok és az államvizsgák viszonyát érintetlenül fenntartotta. 1885-ben a IX. magyar jogászgyűlés tette vita tárgyává a jogi szakoktatás reformját és sürgette annak gyakorlatiasabbá tételét 1889-ben a Magyar Jogászegyletben folyt le magas színvonalú vita a mind égetőbbé vált reformok felett. Ugyanezen évben a közoktatásügyi kormány 28300 sz. rendeletével a jogi tanulmányi rendet annyiban reformálta, hogy a véderő törvény folyamánként a katonai szolgálatra alkalmasnak talált joghallgatók kárpótlásául 7 félévre vonta össze a tanulmányi időt. Ez a rendelet, sajnos, csak növelte a jogi oktatás bajait egyes félévek túlterhelését, egyes tárgyak abnormális óraszámát eredményezte, szóval csak égetőbbé tette a gyökeres reform szükségét.

Konkrét alakot öltött a reform ügye 1893-ban, amikor *gr. Csáky Albin* közokt. miniszter a fentebb említett törvényjavaslatot az országgyűlés elé terjesztette, melynek kiindulási pontja a doktorátusi kényszer, illetőleg a doktoratusok minősítő erejének eltörlése s az egyetemeken és jogakadémiákon egyenlő hatálylyal letehető „egységes elméleti jogi államvizsga“ szervezése volt. A Csáky javaslata volt az első bátor fellépés az egyetemi visszaélések megszüntetésére s egyúttal egy határozott és radicalis lépés a jogakadémiák megerősítésére. Sajnos, *gr. Csáky* e javaslat benyújtása után nem sokára visszalépett és így nem vihette azt dűlőre. Utóda, *Wlassics Gyula* azonban hosszabb tanulmányozás után teljesen magáévá tette a javaslat alapelveit s 1899-ben, majd 1902-ben részletes törvényter-

vezeteket dolgoztatott ki, melyek a doktoratus minősítő erejének megszüntetésével, az elméleti államvizsgákat a mai doktoratusoknak megfelelő színvonalra kívánták emelni s felölelték a kötelező praktikumokat és colloquiumokat is. Azonban Wlassicsnak sem sikerült tervezetét törvényerőre emelni. De a tervet, vagyis a jogi oktatásügy ily irányú reformját egy harmadik miniszter is magáévá tette: *Berzeviczy Albert*, aki ugyan legbuzgóbb előharcosa volt a „harmadik egyetem” eszméjének, azonban addig is, míg az kivihető, elengedhetnek volna a jogi oktatás és a jogi vizsgák gyökeres és végleges reformját.

Berzeviczy Albert, rövid ideig tartó minisztersége alatt, újból átdolgoztatta a Wlassics tervezeteit s 1905-ben már nyomtatásban készen volt az új „*Törvényjavaslat az elméleti jog- és államtudományi államvizsgáról és a jogi oktatásról*”, melyet azonban — végtelen kárára a hazai jogi oktatásügynek — már neki sem lett alkalma tényleg benyújtania a képviselőházhoz és törvényerőre emelnie. A Berzeviczy javaslata általában kevésbé lett ismeretes, pedig az körülbelől az összes visszasságok orvoslására a legalaposabb és legtalpraesettebb munkálat volt, s kétségtelen tökéletesítése a Wlassics-féle tervezeteknek is, amennyiben a doktoratusok minősítő erejének megszüntetésével s a jog- és államtudományi bifurcatio mellőzésével a két külön vizsgából (jogtudományi és államtudományi) álló államvizsgákat kifejezetten azzal a minősítő hatállyal ruházta fel, amivel a fennálló jogszabályok szerint a jogtud. vagy államtud. doktori fok vagy külön jogtud. és államtudományi államvizsgák bírnak. A tisztán tudományos értékű doktoratusra a javaslat szerint csak az bocsátható, aki az új államvizsgát letette. A jogakadémiákra nézve kategorikusan megszabja a feltételeket, amelyek kimutatása mellett végbizonyítványt adhatnak s államvizsgát tarthatnak (az államvizsgát a főiskoláktól független állami bizottság, illetőleg azok osztályai előtt lehet letenni) s ezzel biztosította volna az élet képes jogakadémiák fenmaradását, az arra nem alkalmasakat pedig önkéntes kimulásra kényszerítette volna.

Berzeviczy javaslatával egyelőre abbamaradt a jogi oktatás és vizsgarend reformja. Gr. *Apponyi A.* kultuszminisztersége alatt az új egyetemek felállításának eszméje nyomult előtérbe, amely eszme, éleszve az egyetemért concurráló városok élénk versengése által, csakhamar uralkodó lett s gr. *Zichy János* minisztersége alatt végre a pozsonyi és debreceni egyetemek felállí-

Különösen aggasztó pedig a jogakadémiák szempontjából a doktoratusok kötelező voltának és minősítő erejének fentartása és annak legújabban, 1912. januárban, meglepetésszerűen a törvényhozás útján (1912. évi VII t.-c.) történt kiterjesztése, vagyis a bírói vizsga előfeltételévé tétele; amelyek — összevetve az új egyetemekről szóló törvényjavaslat benyújtásával — kétségetelenné teszik, hogy a közoktatási kormány a „végleges és gyökeres“ jogi oktatási reformot nem a Csáky—Wlassics—Berzeviczy javaslatai értelmében, hanem az eddigi „egyetemi rendszer“ és a kötelező doktoratusok alapján óhajtja keresztülvinni, vagyis *a jogakadémiák végleges elsorvasztását, illetőleg teljes háttérbeszorítását* vette tervbe. Ez a körülmény főleg az, mely bennünket legközelebbiről érdekel s melyre a m. t. E. T. Bizottság és általa a nagymélt. Egyetemes Konvent figyelmét különösen felhívni bátorkodom. Úgy látszik, a jelenlegi közoktatásügyi kormány, ha nem lép is fel nyíltan és kategorikusan a jogakadémiák ellen, de az új egyetemek felállítása alkalmából *közvetett intézkedésekkel* szeretné ismét „a jogakadémiák számát csökkenteni“, vagyis ezek csöndes, önkéntes kimúlását előidézni. Miután ez a tendentia legelső sorban a mi ref. jogakadémiáinkat fenyegeti a megsemmisítéssel, köteleességünk ezzel szembenézni; valóban lejárt, idejét múlt intézmények-e általában a jogakadémiák s ha nem: mi módon lehetne ref. jogakadémiáinkat az időelötti és méltatlan elpusztulástól megmenteni?

Az egyetemi rendszer és a jogakadémiák.

A jogi oktatással hazánkban ez idő szerint 2 egyetem és 10 jogakadémia foglalkozik, tehát 12 tanintézet. Ez a szám mindenesetre igen tekintélyes s habár hallgatóink létszáma — a jogi pálya említett népszerűsége miatt — állandóan s kivált az utóbbi évtizedekben felette magas, a „jogásznemzet“ igényét is, arányos elosztás mellett, a 12 jogi főiskola bátran kielégítheti. A folyó 1911—12. iskolai év első felében a 12 jogi főiskolán összesen 6725 joghallgató volt beiratkozva, így egy-egy intézetre átlagosan 560 esnek, ami éppen nem lenne aránytalan magas létszám egy-egy jogi főiskolára.

Sajnos, ily arányos elosztásról, kivált az utóbbi évtizedekben szó sincs. Ellenkezőleg, az igazi aránytalanságot kézzelfoghatóan illusztrálja, hogy míg Budapesten a folyó évre 3585, Sárospatakon mindössze 55

hallgató van beírva. A hallgatóságnak több mint felét Budapest, csaknem egy negyedét (1624.) Kolozsvár fogadja be s így a 10 jogakadémia összevéve egy negyedrésznél is kevesebbet (1516.) kapja a joghallgató ifjúságnak. Miért megy a joghallgató ifjúság tulnyomó része az egyetemekre s miért panganak (létszám tekintetében) a jogakadémiák, ezt a fentebbiekben igyekeztem megmagyarázni. Egy csekély százalékot (15—20.) kétségtelenül vonz a tudomány, a nagyobb szellemi központban szélesebbkörű ismeretszerzés ideális vágya, a nagytöbbséget azonban kétségtelenül az „egyetemi szabadság“, a demoralizált felfogás az egyetemi joghallgatói pálya könnyűségéről, viszi az egyetemekre.

A debreceni és pozsonyi egyetemek felállításával ez a helyzet kevésbé fog módosulni. Most már 4 egyetem és 8 akadémia fog állani az ifjúság rendelkezésére. Az akadémiák talán mégjobban megfogyatkozva, osztozni fognak egy kis negyedrészen, a 4 egyetem pedig versenyezze fogja csalogatni a nagy tömeget. Természetes azért, ha felvetődik a kérdés, van-e szükség csakugyan továbbra is a jogakadémiákra, nem válnak azok tényleg feleslegessé a 2 új egyetem megnyitásakor?

Bizonyára e kérdésben radicalisan szétválik a két ellenkező felfogás. Az „egyetemi rendszer“ hívei, akik a felső oktatás vezérelvét a tanulási szabadságban, az egyetem által nyújtott tudományos szellem önkéntes elsajátításában, a tudományokban való elmélyedésben látják, természetesen „delendam esse“ véleményezik a jogakadémiákat, melyek elszigetelt fakultások, szerényebb felszerelésű „szakiskolák“ lévén, oly széleskörű tudományos légkört bizonyára nem nyújthatnak, mint az egyetemek. Viszont a jogakadémiák barátai joggal hivatkozhatnak arra, hogy épen a jogi tudományok megismeréséhez, elsajátításához nincs szükség oly nagyszabású és költséges berendezésekre, mint például az orvosi, a fizikai, vagy a mérnöki tudományokhoz, amelyek tényleg csak egyetemen tanulmányozhatók és taníthatók sikeresen. A jogi tudományok elméletében s az azt kiegészítő általános bölcsészeti studiumokban 8—9 jogtanárral s 1—2 bölcsészeti tanárral ellátott jogakadémia, mint egy önálló jogi fakultás is alaposan kiképezheti a jogászt, kivált azokat, akik egyenesen gyakorlati (ügyvédi, bírói, közigazgatási) pályákra készülnek. Az a néhány száz ifjú, aki nem akar gyakorlati pályára lépni, menjen az egyetemre s hallgassa a legmélyebbre szántó előadásokat, a gyakorlati pályákra készülők igé-

nyeit azonban teljesen kielégítheti s teljesen alapos elméleti képzést nyújthat az akadémia is. Amint Franciaországban a külön faculté-k, melyek csak 1896. óta nevezetnek egyetemeknek, épügy hazánkban a jogakadémiák ennek a gyakorlati felfogásnak köszönik előállásukat s úgy azok, mint ezek tényleg hosszú időközön át teljesen kielégítően és becsülettel teljesítették a jogi szakoktatást.

A kérdés eldöntésénél azonban tisztában kell lennünk azzal is, hogy az u. n. „szabad egyetem“, amely csak a tudományszomjas ifjaknak hirdeténi a „tisztá tudományt“, ma már jóformán csak a papíron létezik. Amint az orvosi, a mérnöki, vagy a theologiai egyetemi fakultások kivétel nélkül gyakorlati pályákra képesítő okleveleket osztogatnak, épügy az egyetem jogi fakultása épen nálunk is képesítő vizsgákat vesz fel, sőt mint kimutattam, az egyetemi tanárok legtöbb idejét épen a „kötelező“ és kenyérpályákra képesítő vizsgák felvétele képezi. A budapesti egyetem jogi fakultása ma nálunk a legnagyobb diplomagyár. Kétségtelen, hogy a jogi *doktorátus*, amelyet csak az egyetemen lehet letenni, ma több képesítést nyújt és nehezebben szerezhető meg, mint a jogakadémiákon is letehető *államvizsga*, mert a jogi doktorátus ma 3, két két óráig tartó szóbeli vizsgából áll, míg az államvizsga egyetlen s legfeljebb 1 óráig tartó vizsga. Ugyde nem lehet-e az államvizsgát úgy reformálni, hogy az ép oly magas színvonalú s épen oly szigorú legyen, mint a mai doktorátus? S aztán valóban oly magas „tudományos“ minősítést jelent-e ez a doktorátus, amit minden ügyvédnek, bírónak kénytelen-kelletlen meg kell szereznie, sőt manapság már minden jóra való közigazgatási tisztviselő is megszerez, hogy őt is joggal „doktor úr“-nak titulálhassák, akiket maga Concha Győző, a budapesti egyetem kiváló professzora „szalon-doktor“-oknak keresztelt el? S vajjon valóban jogtúdosok, vagy azoknak készülnek az ily „doktorrá fogadott“ fiatal urak azért, mert 5–6 bukás után kivívták maguknak a doktori címet?

Én készséggel elismerem, hogy a mai doktorátus sokkal többet jelent, mint az államvizsga, de bátran merem állítani, hogy a Csáky, Wlassics és Berzeviczy által tervezett új államvizsgák, kivált a Berzeviczy által contemplált országos államvizsgái bizottsági szervezettel, feltétlenül nyújtottak volna, vagy nyujtanának annyi garanciát a jelöltek alapos készülttségének megítélésére, mint a mai doktorátusok. Kereszteljük el a mai doktorátusokat államvizsgáknak, vagy ruházzuk fel a törvé-

nyes követelmények szerint berendezett jogakadémiákat doktorátusok felvételi jogával (amit legújában többen felvetettek), mindjárt megszűnik a mai nagy különbség és ellenségeskedés a jogakadémiák és az egyetemek közt. Vagy ami legtermészetesebb és legegyszerűbb lenne: térjünk vissza a Berzeviczy 1905. évi (hiszen nem is olyan régi!) javaslatához s meg van oldva a nagy dilemma. Az egyetemek megszabadulnának a mai robotszerű doktorátusoktól, az életképes jogakadémiák megerősödnek, felvirágoznak, a doktorátus maradna igazán tudományos dísz, mint a bölcsészeti fakultáson, a jogi tanulmányi rendet is lehetne végleg és gyökéren reformálni.

Mi az oka, hogy ez a közvetítő s a jogi oktatás jövőjét, sikerét oly kézzelfoghatóan biztosító felfogás, melyet három nagynevű miniszter érett megfontolás után magáévá tett s törvénybeiktatni óhajtott, ma oly népszerűtlen, sőt ellenszenves lett az irányadó körökben? Az új egyetemek felállítása? Hiszen íme meggyőződhettünk, hogy legfeljebb két új egyetemről lehet szó a belátható jövőben. Öt-hat új egyetem, amiről egyes vérmes reményűek ábrándoztak, valóban képtelenség úgy pénzügyi okokból, mint szellemi erőink elfogulatlan mérlegelésével. *Berzeviczy Albert*, aki pedig eléggé ismeri hazai viszonyainkat, a múlt 1911. évi május havában a Felső Oktatásügyi Egyesület ankét-tárgyalásán leplezetlenül kijelentette: elég ha egy „vagy legfőlebb — nagy megerősítéssel — két új egyetemet“ tudunk létesíteni, „többnek felállításáról egyelőre nálunk komolyan szó sem lehet.“ A négy egyetemi jogi fakultás pedig a 6—7000 joghallgatói létszámhoz, ha épen a maiak zsúfoltságát akarjuk megszüntetni, csakugyan kevés. Nincs tehát más mód, mint továbbra is fenntartani a jogakadémiákat, mint önálló facultásokat s nem azok gyengítését, elsorvasztását, hanem életképesse tételét tűzni ki programmúl.

Egy igen fontos szempont van még, ami a jogakadémiák egyszerű, pláne tömeges eltörlését lehetlenné is teszi. Ugyancsak *Berzeviczy Albert* mutat rá erre is a legtalálóbban és legkategorikusabban: „*Kulturintézményeket nem szabad egyszerűen agyoncsapni*, mindenikben rejtőzik bizonyos szellemi és erkölcsi érték, melyet a föld színéről eltörölni nem szabad. A megmaradó és életképes jogakadémiákat be kell illeszteni a felső oktatás szervezetébe, hogy hasznos munkát végezhessenek; meg kell szabni feladatukat s azok teljesítésének feltételeit, hogy a feladatoknak megfelelni nem tudó

jogakadémiák megszűnjenek“. Hasonló felfogással van *Balogh Jenő* közoktatásügyi államtitkár is, aki az 1911 januári anketón többször hangsúlyozta, hogy a jogakadémiák megszüntetését, sőt gyengítését nem óhajtja.

Azt hiszem tehát, hogy reális és komoly számítás mellett az új egyetemek felállításával is a jogakadémiák továbbra is fenmaradnak és a közoktatásügyi kormány nem fogja azok megszüntetését indítványozni. Legfeljebb, amint Berzeviczy ismételten hangoztatja, azok számának „kevesbitéséről“, az erők koncentrálásával azok „összevonásáról“ lehetne szó. Tényleg 4 egyetem mellett még 8, vagy ha a pozsonyi — mint hírlik — Szegedre áthelyeztetnék, 9 jogakadémia, tehát 12—13 jogi főiskola felesleges luxusnak tűnhetik fel, kivált ha azzal a lehetőséggel is számolunk, hogy a két új egyetem a közélébe eső jogakadémiák népességét csakugyan erősen felszívja. Csakhogy ez a kevesbités, vagy összevonás is meglehetősen nehézségekbe fog ütközni, aminek egyszerű oka, hogy a megmaradó 8 jogakadémia közül csak egy állami, a többi felekezeti, és pedig három különböző felekezeté s másfelől mindenik intézet mellett történeti vagy nemzeti, illetőleg localis szempontok hozhatók fel, melyeket leküzdeni — ha a fentartók intézeteket önként feladni nem hajlandók — végtelen nehézségekkel fog jární.

Hiszen ha lehetne tabula rasat csinálni s az összes jogakadémiákat államosítani és megfelelően elhelyezni, ez esetben könnyű volna az összevonás és az apasztás. Épúgy ha felekezeti egyetemek létesítéséről lenne szó, bizonyára úgy a r. katoliknsok, mint mi reformátusok is belemennénk 2—3 jogakadémiánk összeolvasztásába, amint évtizedekkel ezelőtt épen egyik ref. főgondnokunk, br. Vay Miklós pendítette meg a ref. illetőleg protestáns egyetem létesítése végett, ref. és ág. ev. jogakadémiáink összeolvasztását. Úgy de ma tisztában kell lennünk azzal, hogy az állam sem óhajtja az állami jogakadémiák szaporítását, elég gondot és feladatot ad neki a két új állami egyetem felállítása és berendezése, — viszont felekezeti egyetemek létesítését vezető politikusaink — ami állami szempontból teljesen érthető és helyeselhető is — kifejezetten helytelenítik. A jelen körülmények közt tehát a létező jogakadémiák összeolvasztása, illetőleg egyiknek-másiknak megszüntetése szinte kivihetetlennek tetszik. Vajjon belenyugodnák-e ma Nagyvárad, Pécs vagy Eger, hogy jogakadémiáikat „összevonják“ egy r. katolikus jogi facultássá, vagy belemenne Eperjes, hogy azért mert Kassa szomszédságában

fekszik, bekebelezzék a debreceni egyetembe, vagy lehelyezzük jogakadémiáját Aradra vagy Temesvárra? S quod uni justum alteri aequum. Ha az említett négy jogakadémia bármelyikének beszüntetését vagy összeolvasztásukat fentartóik ellenzése folytán kizártnak kell vennünk, mi címen kívánhatja tőlünk, reformátusoktól valaki, hogy a sárospataki, a máramarosszigeti vagy a kecskeméti jogakadémiánkat feladjuk vagy összeolvasszuk? Kivált, mikor egy ref. jogakadémiánk: a debreceni ugyanis eo ipso megszűnik az új egyetemek megnyíltával.

Bármily derék dolog lenne azért egy bizonyos szempontból a jogakadémiák kevesbitése, az adott és ismert viszonyok közt a 8 akadémia egyikének közeli megszüntetéséről sem lehet szó s így tényleg nincs más kivezető út, mint az akadémiák életképessé és az egyetemekkel szemben is versenyképessé tétele, ami pedig egyedül a tanulmányi rend gyökeres revidiója és a doktorátusok minősítő erejének megszüntetése és a mai doktorátusokkal egyenértékű államvizsgák szervezése által biztosítható.

Vagyis: vissza a Berzeviczy 1905-iki javaslatához!

Református jogakadémiáink fenmaradásának és versenyképességének biztosítása.

Jöllehet a fentebbiekben ref. jogakadémiáink fenmaradásának szükségességére is reámutattam, mindazáltal mint bennünket legközelebről érintő kérdésre, behatóbban is ki kell terjeszkednem, miért tartom elengedhetetlennek mindhárom jogakadémiánk (*Sárospatak, Máramarossziget, Kecskemét*) fentartását és miket tartok szükségesnek azok versenyképességének biztosítására.

Mindenek előtt ismételten rá kell mutatnom, hogy a *debreceni* ref. főiskola államosításával egy ref. jogakadémiánk tényleg meg fog szünni. Az eddigi 4 helyett csak 3 jogakadémiánk marad. S megszűnik épen a leg-erősebb talajon álló intézetünk, mely egy közel 100000 lakosu nagy városban s kir. táblai székhelyen lévén, minden időben és minden körülmények közt megingathatatlanul dacolhatott volna a netaláni erőszakos megszüntetési törekvések ellen. Ha tehát, a most nem részletezendő okokból, épen ezt a legelső akadémiánkat veszítjük el, mint ref. jogi főiskolát, erkölcsi kötelességünk, ha a jogi oktatásügyet kezeinkből kiengedni nem

akarjuk, a megmaradó többi, kisebb intézetünk megmentésére és megerősítésére minden lehetőet megtennünk.

Hogy református egyházunknak szüksége van jogi főiskolákra, hogy a ref. jogakadémiák megteremtése és fentartása nem luxus, vagy nagyizolás a magyar ref. egyház, illetőleg három egyházkerülete részéről, hanem nemzeti és egyházi kötelesség s valódi életszükséglet és a legbölcsebb tanügyi politika: ezt a m. t. E. T. Bizottság előtt felesleges lenne bővebben fejtegetnem. Egyházunk nemzeti kulturális missiót teljesített, midőn főiskoláin a theologiai és bölcsészeti tudományok mellett már a XVII. században gondoskodni kezdett a jogi tudományok tanításáról is, majd a XVIII. század végétől külön akadémiai szakká fejlesztette a jogi oktatást, a XIX. században pedig öt, majd 4 jogakadémiát tartott, illetőleg tart fenn. Már ez a történelmi jog és tradíció is kötelességünké teszi, hogy mindaddig, míg más felekezet is tart fenn jogi főiskolákat, a viszonosság és a nemes verseny elveiből folyólag mi is tartsuk fel legalább azokat az intézeteinket, amelyek az újabb idők és viszonyok közt a mai napig fennállanak és tevékenyen részt vesznek a nemzeti kultúra szolgálatában.

Legyen szabad itt megemlítenem egy tervet, amelynek hitelességét és bekövetkezését ugyan nem állíthatom, de amelynek megvalósítása ellen épen a felekezeti egyenlőség és viszonosság nevében jó előre tiltakoznunk kell. A két új egyetem felállításáról szóló törvényjavaslat egy református és egy r. kath. jellegű jogakadémiát emelvén egyetemi rangra, a felekezeti jogakadémiák aránya a debreceni és a pozsonyi jogakadémiák megszűnésével ugyanaz maradna, mint ma. Most, úgy értesültem, az az óhaj és terv merült fel, hogy a *pozsonyi kir. kath. jogakadémia* ne szüntessék meg, hanem *helyezzék át Szegedre* vagy *Temesvárra*. Így aztán lenne jövőre 4 r. kath. (Nagyvárad, mondjuk Szeged, Pécs, Eger) és 3 ref. (vagy a máramarosszigetinek már is pengetett megszüntetésével csak 2) és 1 ág. ev. jogakadémia. (Eperjes.) Bátorokodom erre a tervre világi vezető férfaink és a nagymélt. Egyetemes Konvent figyelmét felhívni, mert ez a jogakadémiák felekezetközi arányát alaposan a r. kath. egyház javára billenti, figyelembe véve, hogy a kath. jogakadémiák közül 3 lenne kir. táblai, esetleg egy jövőbeli egyetemi székhelyen (Nagyvárad, Pécs, Szeged), míg a mi 3 ref. akadémiánk közül 2 (Sáros-patak, M.-sziget) igénytelen kis városban, a harmadik is (Kecskemét) aránylag kisebb városban s nem táblai székhelyen fekszik, melyek már emiatt sem concurrál-

hatnak teljes erővel a r. kath. jogakadémiákkal. Amennyire helyeslem részemről, hogy *Szegeden*, amelyet nézetem szerint a legteljesebb joggal megilletett volna a. harmadik vagy negyedik egyetem, egy *állami* jogakadémia állíttassék, amely csirája legyen egy későbbi egyetemnek, époly helytelennek tartanám új felekezeti jogakadémia (hiszen helyénél fogva mégis csak új lenne!) létesítését.

A megmaradó 3 református jogakadémiánk fentartását ref. egyházi és tanügyi szempontból még kevésbé kell bővebben indokolnom. Egyházalkotmányunk a lelkesíti és világi elem paritásán épülvén fel, leendő világi férfaiainknak egyházas szellemben neveltetése, ami a ref. jogakadémiákon bizonyára alaposabban remélhető, mint az állami vagy a r. kath. intézetekben, már maga döntő érv azok fentartása mellett. De nem csekély szempont az sem, hogy ref. jogakadémiáink fentartásával módot és alkalmat nyújtunk a jogi tudományok mélyebb tanulmányozására és művelésére a jogtanári pályára készülő hitfeleinknek s ezzel a hazai jogtudomány művelésében való versenyképességünket s az állami egyetemek jogtanári székeibe ref. szakférfiak bejuthatását teszük lehetővé.

Ezen általános szempontokon kívül a három ref. jogakadémiánk mindenike mellett oly specialis érvek is szólnak, melyek szintén igazolttá teszik mindeniknek fentartását.

A debreceni ref. jogakadémia megszűnése után mint legrégebb és legnagyobb hírnévvel dicsekvő intézetünk: a *sárospataki* jogakadémia fentartása mellett nemcsak a tisztos történelmi mult, hanem főleg az szól, hogy a sárospataki főiskola marad most már egyedüli, két fakultással ellátott felső intézetünk, amely mint csonka-egyetem a debreceni ref. egyetem eszméjének eltemetése után hivatva lesz képviselni a ref. egyetem iránti hagyományainkat és aspirációinkat. A sárospataki ref. jogakadémia teljesen jól fel is van szerelve (8 jogtanár, 1 külön bölcsészeti tanár, nagy könyvtár, szeminaryumi helyiség) s a Wlassics és Berzeviczy-féle javaslatokban előírt feltételeket mindenben teljesíteni képes; a mai állami és róm. kath. jogakadémiákkal külső és belső szervezet (a tanárok qualificatiója, fizetése, korpótléka) tekintetében teljesen megegyezik. Patak ellen egyetlen, de közkeletű kifogás a város kicsisége (10.000 lakos) s a hallgatóságának ebből eredő legalacsonyabb létszáma. A város kicsisége azonban szakemberek előtt nevétséges érv. *Berzeviczy Albert* mondja: „Tudvalevő-

leg Németország és Anglia némely leghiresebb egyeteme olyan kis városban áll fenn, amelynek jelentőséget úgy szólván éppen csak egyeteme kölcsönöz". Ha egyetem is lehet kis városban, miért ne lehetne jogakadémia. Épen egyik *relativ előnye* Pataknak, hogy itt az aránylag kisszámú hallgatóság nagyobb felügyelet és ellenőrzés alatt áll, minek eredménye, hogy az itteni hallgatók óralátogatási szorgalma s erkölcsi viselete ellen ma sem tehető kifogás. A sárospataki jogtanári kar épen a múlt hóban nagyon figyelemre méltó memorandumban fejtette ki a sárospataki jogakadémia fentartásának szükségességét s javaslatait e főiskola versenyképességének biztosítása iránt. E munkálatot van szerencsém tisztelettel mellékelve a m. t. T. Bizottság figyelmébe ajánlani.

A *máramarosszigeti* akadémia fentartását első sorban nemzetiségi tekintetek igazolják. A felsőtiszai vidéken „a nemzetiségi áradat közt” a szigeti jogakadémia valódi végvára a magyar kultúrának. A jogtanári kar, valamint a joghallgató ifjúság tényleg zászlótartói ott a magyar állameszmének s igazi nemzeti missiót teljesítenek. Az itteni jogakadémia megszüntetése tehát már ez okból is aggályos lenne. Sajnos, nem szabad elhalgatnom, hogy a szigeti jogakadémia van ma legkevésbé jól felszerelve és berendezve, nemcsak a ref., de az összes hazai jogi főiskolák közt. Még mindig csak 7 jogi tanszéke van, a jogtanárok korpótlékot, vizsgadíjat nem kapnak, lakáspénzüik is a szabályszerű mértéken alúli. Ez azonban nem jelenti a jogakadémia létjogosultságának kérdésessé tételét, hanem épen azt hozza magával, hogy ha kimutattuk fentartásának szükségességét — amit eléggé igazol az is, hogy hallgatóinak létszámára nézve évek óta versenyez Debrecennel, sőt az utóbbi 3 évben azt felül is múlta és *ma a legnépesebb ref. jogakadémiánk*, — igyekezzünk odahatni, hogy a fentartó testület teljesítse a jogtanári kar és az intézeti előljárárság régi jogos és méltányos kívánalmait s az akadémiát rendezze be úgy, hogy ellene kifogás ne legyen emelhető. Ez a jelen viszonyok közt annál könnyebben ki is vihető, mert a tiszántúli egyházkerület a debreceni főiskola államosításával felszabadúl e főiskola gondjaitól s így úgy anyagilag, mint erkölcsileg teljes erővel segítségére siethet most már egyetlen autonóm főiskolájának s azt minden tekintetben a modern követelmények szerint kiépítheti.

A *kecskeméti* jogakadémia, Kecskemét város hatóságos segítsége mellett, teljesen jól berendezett intézet,

mely épügy, mint Sárospatak. mindenben megfelel az állami követelményeknek. Fenmaradása tehát ez okból nem lehet kétséges. Egyetlen szempont, ami némelyek szerint ellene szólhatna, a főváros közelsége. Ez azonban époly jelentéktelen érv, mint Patak ellen a város kicsisége. Kecskemét, mint egyik legvirágzóbb alföldi városunk, mely a mult évi nagy csapást is remélhetőleg hamar ki fogja heverni s a jogakadémia részére épen most teljesen új, modern épületet emelt, a budapesti egyetem szomszédsága dacára az utóbbi sulyos időkbelen is átlag 100 hallgatót tudott összehozni s jövőre is legalább ennyire biztosan számíthat.

Ime, ezek az okok és körülmények készítetnek arra, hogy az új egyetemek életbeléptetésével megmaradó mindhárom ref. jogakadémiánk fentartása, azok megerősítése és felvirágoztatása iránt már most felhívni bátorkodtam a m. t. T. Bizottság s általa a nagymélt. Egyetemes Konvent nagybecsű figyelmét. Az új egyetemekről szóló törvényjavaslat benyújtásával, a kötelező doktoratusnak a bírákra történt kiterjesztésével, a jogakadémiákra egyelőre nehéz napok következnek. Az „egyetemi rendszer“ hívei mindent elkövetnek s el fognak követni a jogakadémiák megsemmisítésére vagy apasztására, a ref. egyházi és világi férfaink közül is sokan kételyekkel vannak eltelve jogakadémiáink létjogosultsága, illetve szükségessége felől: lélek színtelen megjegyzéseimet ismertem azért fentebbi igénytelen megjegyzéseimet a m. t. T. Bizottság elé terjeszteni, azzal a tiszteletteljes kérelemmel, hogy azokat magáévá tenni és a nagymélt. Egyet. Konvent elé terjeszteni méltóztassék.

Abban a reményben, hogy a nagymélt. Egyetemes Konvent nemcsak őszintén és melegen érdeklődik a ref. jogi oktatás és ref. jogakadémiáink sorsa és felvirágoztatása iránt, de mint eddigelé, immár évtizedek óta, ugy a jelen válságos helyzetben még inkább kész felemelni szavát és érvényesíteni befolyását a jogi oktatás ideális és a hazai kultúra javára irányuló reformja s ezzel a saját jogakadémiáink megerősítése és versenyképessé tétele iránt, bátor vagyok a következő határozati javaslatot benyújtani a n. m. Egyet. Konvent elé terjesztés végett:

1. Egyetemes Konvent örömmel értesült arról, hogy a nagymélt. Vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr két új egyetem felállítása iránt törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés képviselő-

háza elé s örömmel és köszönettel veszi tudomásul, hogy az új egyetemek egyikét Debrecenben, az ottani ref. akadémiának egyetemi rangra emelésével kívánja felállítani, ami elismerése e sok százados főiskolánk kiváló érdemeinek, amiket a hazai kultúra emelése körül szerzett s egyben biztosítéka annak, hogy a színmagyar helyen és a hazai reformátusság főfészkeben az új egyetem a nemzeti kulturának egyik fénylő oszlopa, a haza, a vallás és a tudomány iránti lángoló szeretetnek zászlóvivője lesz beláthatlan időkig. Ez örömeinek kifejezése és köszönetének tolmácsolása mellett azonban nem hallgathatja el Egyetemes Konventünk azon aggályait, melyeket a jogi oktatásügy és vizsgarend rég sürgetett *gyökeres* reformjának újabb elhalasztása s az új egyetemek jogi facultásaira az általánosan elítélt mai korhadt rendszer életbe léptetése s ebből folyólag a jogakadémiák és azok közt ref. jogakadémiáink újabb háttérbe szorítása, sőt létalapjukban megrendítése keltett benne.

A nagymélt. vallás- és közokt. minisztérium 1911. évi 128000. sz. rendeletével kiadott új jogi tanulmányi és vizsgarendben foglalt *részleges* reformokat, így különösen a III. alapvizsga beillesztését a vizsgarendbe, mint a joghallgatók elméleti készültségének emelését célzó üdvös intézkedést, Egyetemes Konventünk örömmel üdvözli ugyan, azonban a jogi oktatásügy három évtized óta hangzottatott súlyos fogyatkozásainak gyökeres orvoslására kielégítőnek nem tartja. E gyökeres orvoslás módozataira nézve — miként ezt már annyiszor kifejezte a nagymélt. Minisztériumhoz intézett felterjesztéseiben és emlékirataiban — ma is a gr. Csáky—Wlassics és Berzeviczy miniszterek által készített tervezeteket, illetőleg törvényjavaslatokat tartja egyedül célravezetőeknek, melyek az egyetemeket megszabadítanák a folytonos szigorlatoztatástól, ezzel a túlzásúfóltságból eredő belső bajoktól, visszaadnák a doktoratus igazi tudományos értékét, a jogászképzést általában belterjesebbé, eredményesebbé tennék s a jogakadémiákat kiszabadítanák mai alárendelt és függő helyzetükből, azok felvirágzását s ezzel a kisebb vidéki kulturközpontok kialakulását is hathatósan elősegítenők.

Egyetemes Konventünk ez okból mély tisztelettel kéri fel a nagymélt. vallás- és közoktatási

minisztér Urat, méltóztassék az új egyetemek felállításával kapcsolatban fontolóra venni *a jogi oktatásügy* rég sürgetett és Nagyméltóságod elődei által is több ízben égetően sürgősnek jelzett *gyökeres reformját* s az e tárgyban készített törvénytervezeteket és javaslatokat. Nem merő felekezeti érdek, nem az egyetemek iránti rólunk fel sem tételezhető ellenszenv vezet bennünket, midőn a jogakadémiák s azok közt ref. jogakadémiáink megerősítését és versenyképessé tételének biztosítását kérjük Nagyméltóságodtól, hanem az a komoly és szilárd meggyőződésünk, hogy ezek az intézetek, miként a múltban nagy és értékes kulturmunkát végeztek, úgy jövőre az új egyetemek mellett is hasznos és fontos szolgálatot fognak teljesíteni a hazai jogi oktatás terén s így *azok elsorvasztása vagy háttérbe szorítása a hazai kulturának jelentékeny kárával járna.*

2. Tekintettel az új egyetemek felállítására által a jogakadémiákra bekövetkező válságos helyzetre, Egyetemes Konvent felhívja ez egyházkerületeket, hogy jogakadémiáik megerősítése és versenyképességének biztosítása érdekében minden lehető kövessenek el, nehogy ezek a hazai kultúra és a református egyház szempontjából egyaránt nagyfontosságú, tisztos múltú és a jogi oktatás terén jövőre is számottevő intézményeink elsorvadjanak vagy megszűnjenek. Különösen felhívja Egyetemes Konvent a tiszántúli egyházkerületet, hogy a máramarosszigeti jogakadémiának a többi jogakadémiához hasonló berendezése, tanárainak korpótlékkal, rendes lakpénzzel ellátása iránt a szükséges lépéseket mielőbb tegye meg.

Budapest, 1912. március 26.